Pradolina wisły i jej dopływy jako czynnik stymulujący rozwój turystyki kwalifikowanej wodnej w wybranych gminach województwa Mazowieckiego

Kopański Krzystow

Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra

Annotation:

Kopanski K. Proglacial stream valley Vistula River and its tributaries in stimulating qualified water tourism development in selected municipalities of the Mazowsze province. This paper concerns discussion and use tourist and recreational values of the Vistula Pradolina region with particular emphasis on water-qualified tourism in communities: Brochów, Czerwińsk n/ Wisłą, Leoncin, Wyszogród, Zakroczym. By working presents architectural objects and natural features in the vicinity of the main watercourses of the region (Vistula and Bzura) that may affect the development of this form of tourism. In addition, the paper describes regional initiatives about restoration of traditional, associated with the region, river vessels (mainly sail and paddle drive).

Копаньский Кристофор. Прадолина Вислы и ее притоки как фактор стимуляции развития квалифицированного водного туризма в избранных районах воеводства Мазовецкого. Работа посвящена обсуждению и использованию туристично-рекреационных достоинств района Прадолина Висла с детальным учётом квалифицированной водной туристики земель: Брохов, Червиньск н/ Висла, Леончин, Вышгород, Закрочим. Представлены архитектурные объекты и естествоведческие достоинства, расположенные вблизи главных водных каналов области [Вислы и Бзуры], которые могут повлиять на развитие этой формы туристики. Кроме того, в работе описаны региональные инициативы восстановления традиционных для исследуемой области речных суден [главным образом, парусных и весельных].

Копанський Христофор. Прадолина Висли та її притоки як фактор стимуляції розвитку кваліфікованого водного туризму в обраних районах воеводства Мазовецького. Робота присвячена обговоренню і використанню туристично-рекреаційних достоїнств району Прадолина Вісла з детальним обліком кваліфікованої водної туристики земель: Брохов, Червиньск н/Вісла, Леончин, Вишгород, Закрочим. Представлено архітектурні об'єкти й природознавчі достоїнства, розташовані поблизу головних водних каналів області [Вісли і Бзури], які можуть вплинути на розвиток цієї форми туристики. Крім того, у роботі описані регіональні ініціативи відновлення традиційних для досліджуваної області річкових суден [головним чином, вітрильних і веслових].

Key words:

tourism, recreation, water, region. *туризм, рекреация, вода, регион.* *туризм, рекреація, вода, регіон.*

Wstęp.

Praca ta ma na celu charakterystykę wybranych gmin Województwa Mazowieckiego [Brochów, Czerwińsk n/ Wisłą, Leoncin, Wyszogród, Zakroczym] pod względem ich walorów turystyczno-rekreacyjnych. Region ten ze względu na swoje położenie fizycznogeograficzne posiada duży potencjał, który w znaczny sposób może przyczynić się do rozwoju szerokiego wachlarza wielu branż turystycznych min. turystyki kwalifikowanej wodnej. Pod pojęciem turystyki kwalifikowanej wodnej rozumiemy najwyższą formę specjalizacji turystycznej. Wymaga ona gruntownego przygotowania psychofizycznego oraz znajomości posługiwania się sprzętem wodnym używanym w trakcie ich uprawiania. Opisywany odcinek charakteryzuje się bogatymi walorami przyrodniczymi [Kampinoski Park Narodowy wraz z otuliną, Rezerwat Biosfery] jak również architektonicznymi [sakralnymi, militarnymi]. Atuty te są istotnym czynnikiem dla rozwoju szerokiego spektrum różnego rodzaju form turystyki m.in. kwalifikowanej wodnej. W jej zakresie można byłoby organizować spływy kajakowe, wycieczki motorowodne i inne. Mogłyby one mieć charakter zorganizowany jak i indywidualny. Pozwoliłoby to na lepsze poznanie kultury i przyrody najbliższego regionu. Rzeki podobnie jak morza były miejscem skupisk największej ilości mieszkańców co wiązało się z szybszym rozwojem tych regionów. Opisywany odcinek Wisły dysponuje takimi walorami. Odpowiednie reklamowanie i wykorzystanie tych zalet znacznie umożliwiłoby rozwój turystyki a co za tym idzie mogłoby pozytywnie wpłynąć na rozwój regionów na których dane obiekty znajdują się. W pracy tej zamierza się przedstawić obiekty architektoniczne oraz walory przyrodnicze, które położone są wyłącznie lub w pobliżu brzegów rzek [Wisły, Bzury] na których odbywają się spływy oraz inne formy turystyki kwalifikowanej wodnej, które mogą wpłynąć na rozwój turystyczny opisywanego regionu.

Cel pracy. W pracy tej zamierza się przedstawić obiekty architektoniczne oraz walory przyrodnicze, które położone są wyłącznie lub w pobliżu brzegów rzek [Wisły, Bzury] na których odbywają się spływy oraz inne formy turystyki kwalifikowanej wodnej, które mogą wpłynąć na rozwój turystyczny opisywanego regionu.

Materiał i metoda. W pracy posłużono się trzema grupami metod: 1. Analizą dokumentów i literatury źródłowej w ramach której zapoznano się z szeregiem dokumentów uwzględnionych gmin: Brochów, Czerwińsk n/ Wisłą, Leoncin, Wyszogród, Zakroczym oraz pracami zawartymi wyszczególnionymi w spisie literatury; 2. Badaniami terenowymi, które odbywały się metodą marszrutową w miesiącach lipiec, sierpień 2008. Wyjazdy te pozwoliły zapoznać się z terenem badań podczas których dokonano inwentaryzacji bazy turystycznej, rekreacyjnej oraz historycznych obiektów architektonicznych położonych wzdłuż cieków wodnych; 3. Metody kartograficzne, fotograficzne i GPS [Global Positioning System] pozwoliły na podstawie map kartograficznych w skali 1:50000 nanieść interesujące obiekty z podaniem szczegółowego położenia geograficznego [GPS] oraz dokonać fotograficznej rejestracji obiektów.

Charakterystyka badanego terenu.

Obszar ten położony jest wokół pętli komunikacyjnej utworzonej przez dwie równoległe trasy: E 62 biegnąca przez gminy: Wyszogród, Czerwińsk n/Wisłą i Zakroczym na północy [prawobrzeże] oraz trasę nr 575 przecinającą gminy: Brochów i Leoncin na południu [lewobrzeżne]. Biegną one równolegle wzdłuż obydwóch brzegów, a zamknięte są dwoma nowoczesnymi mostami

w Wyszogrodzie na zachodzie oraz w Zakroczmiu na wschodzie. Całkowita długość tego pierścienia komunikacyjnego wynosi ok. 70km. Przez środek charakteryzowanego regionu przepływa rzeka Wisła o łącznej długości 30km. Według regionalizacji fizycznogeograficznej opisywany region położony jest na obszarze Nizin Środkowopolskich [318] w środkowej części Pradoliny Wisły. Środkiem przecina go rzeka Wisła, która dzieli teren na makroregion Niziny Północnomazowieckiej [318.6] na prawobrzeżu Wisły oraz makroregion Niziny Środkowomazowieckiej [318.7] na jej lewobrzeżu. Jego wschodnią granicę wyznacza rozszerzenie Wisły w okolicy ujścia do niej Bugo-Narwi niedaleko Nowego Dworu Mazowieckiego. Natomiast zachodnią granicę stanowi rzeka Bzura wraz z jej ujściem do Wisły w okolicach Wyszogrodu. Mezoregionem Niziny Północnomazowieckiej na którym położone są gminy: Zakroczym, Czerwińsk n/Wisłą oraz Wyszogród jest Wysoczyzna Płońska [318.61]. Jest to naturalny region położony w S-W części Niziny Północnomazowieckiej, który znajduje się między Pojezierzem Dobrzyńskim na zachodzie oraz Wysoczyzną Ciechanowską [318.64] na wschodzie. Północną jej granicę wyznacza Równina Raciąska [318.62], a południową Wisła. Leży pomiędzy ujściem Narwi a Płockiem. Powierzchnia jej wynosi 1780 km$^{2.}$ Wysoczyzna Płońska stanowi równinę morenową denną wykształconą podczas zlodowacenia środkowopolskiego. Po stopieniu lodowca nastąpiło odsłonięcie moreny dennej w postaci lekko falistych równin. Urozmaicona jest niewielkimi wzgórzami morenowymi i kemowymi, których maksymalna wysokość wynosi 163 m n.p.m. Kemy mają tu kształty stożków. Utworzone są warstwo z piasków, mułów i żwirów. Innym mezoregionem który znajduje się w opisywanym regionie jest Kotlina Warszawska [318.73], która należy do makroregionu Niziny Środkowomazowieckiej. Całkowicie przebiega wzdłuż lewego brzegu koryta Wisły. Na jej obszarze położone są gminy: Brochów na zachodzie oraz Leoncin na wschodzie. Kotlina Warszawska całkowicie położona jest w otulinie Kampinoskiego Parku Narodowego. Jej północną granicę wyznacza Wisła która przechodzi w Dolinę Środkowej Wisły [S-E], następnie łączy się z Doliną Dolnego Bugu i Doliną Dolnej Narwi N-E. Od S-W graniczy z nią Równina Kutnowska [318.71], od południa Równina Łowicko-Błońska [318.72], natomiast od S-E Równina Warszawska [318.76]. Powierzchnia Kotliny Warszawskiej wynosi 1716 km^2. Jest ona zarazem najniższą częścią Niziny Środkowomazowieckiej a jej najwyższe wzniesienie osiąga 67 m.n.p.m. Krajobraz Kotliny Warszawskiej charakteryzuje się dwoma równoleżnikowym poziomami terasowymi. Północny poziom zalewowy zajęty jest tutaj przez łąki i pastwiska. Położony jest on na miejscu znajdujących się tu torfowisk i bagien, które znajdowały się na terenach dawnych nurtów pra-Wisły. Powstały podczas eutrofizacji jezior odciętych od głównego biegu Wisły. Poziom piaszczysty wyższy pokryty jest wydmami, często zalesionymi przez człowieka. Takie ukształtowanie terenu ściśle powiązane jest z wynikiem wód płynących przed czołem lądolodu podczas zlodowacenia bałtyckiego [1]. Odcinek Wisły przebiegający od Zakroczymia do Wyszogrodu posiada specyficzne warunki hydrologiczne. Jest to jedyny odcinek Wisły na którym w tak niewielkiej odległości znajduje się kilka rzek mających swoje ujście do Wisły a należących do różnych zlewni. Na wschodzie jest to zlewnia Bugo-Narwi [prawobrzeże], na lewobrzeżu Łasicy [110km^2], Bzury [21km^2] i samej Wisły [116,30km^2]. Warunki takie dają duże możliwości do rozwoju turystyki kwalifikowanej wodnej. Ze względu na urozmaicone geomorfologicznie ukształtowanie terenu [liczne skarpy, urwiska, wąwozy] na prawobrzeżu, tylko Wisła oraz rzeki położone w otulinie Kampinoskiego Parku Narodowego [Bzura] umożliwiają organizowanie spływów. Najnowsze badania wykazują że Wisła powraca do swej czystości sprzed kilkudziesięciu lat. Spowodowane jest to pobudowaniem wielu oczyszczalni ścieków, upadkiem uciążliwych zakładów pracy oraz coraz doskonalszych metodach stosowanych w zachowanym przemyśle. Wisła, a w szczególności charakteryzowany region stał się dzięki temu dużym ekosystemem w którym żyje obecnie wiele gatunków ryb, ssaków [bobry, wydry], którym kiedyś groziło wyginięcie. Spotyka się tu płazy oraz ryby [sandacz ,szczupak, leszcz]. Tylko na terenie Kampinoskiego Parku Narodowego żyje kilkadziesiąt rodzajów ptaków. Należą do nich min. czapla siwa, żurawie oraz orlik krzykliwy. Wyjątkowo rzadkim okazem nawet na skalę Polski który zamieszkuje puszczę jest bocian czarny [2]. Taka zmiana w poprawie środowiska przyrodniczego stała się czynnikiem sprzyjającym w rozwoju turystyki zwłaszcza turystyki kwalifikowanej wodnej. W opisywanym regionie Wisła płynie pomiędzy Wysoczyzną Płońską a Kotliną Warszawską. Pod względem ukształtowania terenu znacznie bardziej interesujące jest prawobrzeże Wisły. Znajdują się tam liczne piaszczyste skarpy i urwiska [Zakroczym, Czerwińsk n/Wisłą, Wyszogród], jak również tereny nizinne [pomiędzy Zakroczymiem a Czerwińskiem n/Wisłą]. Natomiast lewobrzeżne na całej swojej długości graniczy z Kampinoskim Parkiem Narodowym. Jest to wielki biosystem charakteryzujący się bogatą florą. Dominują tutaj lasy mieszane z przewagą sosny, grabu, leszczyny i dębu. Między Gorzewnicą a Śladowem znajdują się cztery pomniki przyrody: Kromnowska Topola, Dąb Nadwiślański, Sucha Sosna oraz dąb szypułkowy „Obrońca" z którym związana jest interesująca historia. To właśnie na nim zatrzymał się ogień w trakcie podpalenia Śladowa przez Niemców podczas drugiej Wojny Światowej, dzięki czemu została ocalona przed pożarem pozostała część wsi [3]. Inną atrakcją turystyczną o charakterze przyrodniczym są starorzecza, kępy porośnięte trawami oraz licznymi grądami z przewagą lipy, topoli, dębu. Właśnie na odcinku środkowej Wisły włącznie z opisywanym odcinkiem rzeki znajduje się największa ich ilość. Niektóre kępy są zarazem rezerwatami przyrody. Do najciekawszych należą: Kępa Gałaska [Rezerwat Zakole Zakroczymskie], Rezerwat Wikliny Wiślane, Rezerwat Wyspy Smoszewskie, Kępa Kotońska, Kępa Grochalska, Kępa Śladowska, Kępa Rakowska oraz Kępa Wyszogrodzka. Większość tych kęp jeszcze kilka wieków wcześniej połączone były ze stałym lądem. Zamieszkiwane były przez Olędrów [kolonizatorów holenderskich]. Ślady ich obecności są jeszcze widoczne do

dziś. Kolejnym ciekiem wodnym, który spełnia warunki rzeki przeznaczonej pod sporty wodne jest Bzura. Płynie ona unormowanym korytem. W porównaniu z Wisłą nie posiada tak zróżnicowanego środowiska przyrodniczego. Przeważa tu roślinność trawiasta oraz grądy lipy i topoli. Od wschodu graniczy z otuliną KPN. Jej specyficzny mikroklimat, świeże powietrze oraz stosunkowo czysta woda, pozytywnie wpływają na organizowanie spływów kajakowych. Rzeki zawsze miały decydujące znaczenie w rozwoju kulturowym, społecznym oraz ekonomicznym regionów i państw. Szlaki te były elementem, który pozwalał na stosunkowo łatwą komunikację z innymi regionami w wyniku której następowało poznawanie oraz mieszanie się nowych grup etnicznych. Skutkiem tego było tworzenie się z czasem nowych państw które posiadały jednolitą i własną administrację oraz kulturę. Z drugiej strony położenie takie było sceną wielu dramatycznych oraz częstych zmagań wojennych które odcisnęły się piętnem na historii regionu. Częstą pozostałością po tych bataliach są zabytki architektoniczne o charakterze czysto militarnym jak i sakralno-militarnym [kościoły obronne]. Niektóre z nich wyraźnie wkomponowane są w krajobraz danego regionu. Są one obecnie świadkiem pozwalającym poznać dzieje i odtworzyć historię regionu i państwa na opisywanym obszarze. Jednym z tego typu przykładem jest rozwój państwa polskiego. To właśnie nad Wisłą powstały pierwsze jego początki. Już na początku drugiego tysiąclecia wykazywało ono stosunkowo wysoki stopień rozwoju. Świadczą tu o tym liczne zabytki które zbudowano w XI oraz XII wieku. Należą do nich min. Góra Zamkowa w Wyszogrodzie i Zakroczmiu, Bazylika Matki Bożej Pocieszenia w Czerwińsku n/Wisłą wybudowana w 1155 roku, oraz kościół p.w.św. Rocha i św. Jana Chrzciciela z XII wieku w Brochowie. Na trzydziesto-kilometrowym odcinku Wisły [Zakroczym-Wyszogród], Zakroczym posiada najwięcej zabytków architektonicznych. Stan taki ściśle związany jest z lokalizacją miasta i jego strategicznym położeniem. Ciekawym zabytkiem o charakterze militarnym jest Fort nrI Zakroczym. Stanowi on jeden z wewnętrznego pierścienia elementu Twierdzy Modlin. Zbudowany został w pierwszej dekadzie XIX wieku z inicjatywy Napoleona. Odegrał on istotną rolę podczas kampanii napoleońskiej na Rosję. Podczas II Wojny Światowej naziści przeznaczyli go na obóz w których przetrzymywali jeńców z Warszawy i okolic. Jest to jedyny w Polsce obiekt wyłącznie o charakterze bastionowym [4]. Zabytkiem o charakterze sakralnym jest wybudowany na Górze Kościelnej, Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego. Jest to jeden z najstarszych i najbardziej cennych zabytków XV wieku na Mazowszu. Budowla jest murowana, w stylu gotycko renesansowym z licznymi ołtarzami. Wyniku działań wojennych toczących się w twierdzy modlińskiej oraz w samym Zakroczmiu kościół uległ ogromnym zniszczeniom. Poświęcony, ponownie został oddany do użytku 14 września 1949 roku [5]. Na rynku zakroczymskim stoi „Latarnia Zakroczymska". Postawiona została w latach 1924 – 1926 w celu upamiętnienia ofiar tych, którzy walczyli w Powstaniu Styczniowym z zaborcą rosyjskim. Podczas działań wojennych we wrześniu 1939 roku pomnik został całkowicie zniszczony. Dopiero w 1948 roku Komitet Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej wystąpił z inicjatywą rekonstrukcji pomnika [6]. Ciekawym obiektem jest Góra Zamkowa-dawne grodzisko z zamkiem ulokowanym na brzegu skarpy wiślanej. Panorama Zakroczymska E. J. Dahlbergha z 1657 roku wyraźnie przedstawia istnienie zamku. Również świadectwem jego istnienia są stosunkowo niedawno odkopane fundamenty [7]. Obiektem sakralnym jest Kościół św. Wawrzyńca i klasztor O.O. Kapucynów. Jego właścicielami byli Bernardyni a następnie Kapucyni. Kościół został ufundowany w połowie XVI wieku. Podczas II Wojny Światowej całkowicie zniszczony. W wyniku remontu w latach 1947 -1952 całkowicie zmieniło się wnętrze świątyni [8]. W Czerwińsku n/Wisłą stoi Bazylika Zwiastowania Najświętszej Marii Panny pochodząca z 1155 roku. Jest to zarazem jeden z najcenniejszych zabytków architektury romańskiej na Mazowszu. W rzeczywistości nosi ona na sobie ślady wielu przebudowań w stylu gotyckim jak i barokowym. Kościół należał do opactwa Kanoników Regularnych Laterańskich, a obecnie do Salezjanów. Ze świątynią związane jest wiele ciekawych wydarzeń historycznych. Miała tu miejsce pod koniec czerwca 1410 roku przeprawa wojsk króla Władysława Jagiełły w drodze pod Grunwald. Za odzyskane zdrowie król Władysław IV złożył Matce Boskiej Czerwińskiej duże srebrne wotum. Najczęstszym gościem w Czerwińsku n/Wisłą był król Jan Kazimierz. W drodze do Szwecji przebywał tu Zygmunt III Waza. W bazylice znajduje się wiele cennych obiektów o charakterze sakralnym jak i historycznym. Przykładem jest obsadzony w ołtarzu głównym w 1612 roku cudowny obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, koronowany w 1970 roku diademami papieskimi. Podczas renowacji świątyni w 1951 roku odkryto jedne z najstarszych fresków w Polsce. Szacuje się że pochodzą one z początku XIII wieku. Przedstawiają one sceny z biblii, dziejów apostolskich i żywotów świętych. Dotychczas jest to jedno z największych i najstarszych malowideł romańskich w Polsce. Osiem kilometrów na zachód od Czerwińska n/Wisłą położony jest Wyszogród. Znajduje się tutaj kilka cennych zabytków. Jednym z nich jest Kościół Matki Boskiej Anielskiej-Kościół i Klasztor O.O. Franciszkanów, który wybudowany został w stylu gotyckim w 1408 roku. W XVI wieku dobudowano do niego kaplicę św. Anny. Nawa kościoła jest barokowa, podobnie jak wyposażenie wnętrza pochodzące przeważnie z XVII i XVIII wieku. Od 1804 do 1945 roku był to kościół ewangelicki. We wnętrzu na uwagę zasługuje główny ołtarz z ciekawą rzeźbą pelikana który karmi młode. Innym obiektem sakralnym jest Kościół Świętej Trójcy. Wybudowany został przez architekta pomorskiego Samuela Fischera. Świątynia jest wybudowana w stylu późno barokowym. We wnętrzu na uwagę zasługuje neobarokowy ołtarz z drugiej połowy XIX wieku [9]. Na wschód od Wyszogrodu naprzeciwko ujścia Bzury położona jest na skarpie Góra Zamkowa. Stał tam zamek, który prawdopodobnie uległ zniszczeniu w 1798 roku.. Według kronik historycznych w połowie XIX wieku stała tu jeszcze jedna murowana wieża. Obecnie po zamku nie pozostało żadnych śladów. Jedynym dowodem jego istnienia są murowane funda-

menty [10]. Na lewobrzeżu w Śladowie [Gmina Brochów] stoi pamiątkowy obelisk, który upamiętnia dramatyczne wydarzenia jakie rozegrały się tutaj we wrześniu 1939 roku. To właśnie tutaj 18 września 1939 roku hitlerowcy użyli ludności cywilnej jako żywe tarcze podczas broniących się żołnierzy Wojska Polskiego. Chcąc oszczędzić cywilną ludność żołnierze złożyli broń a następnie zostali rozstrzelani wraz z cywilami. W sumie zginęło około 350 ludzi w tym 252 żołnierzy oraz 106 ludności cywilnej [11]. Unikatowym zabytkiem w skali Polski jak i Europy jest znajdujący się w Brochowie kościół parafialny p.w. św. Rocha i św. Jana Chrzciciela. Zbudowany został latach 1551-1561 w stylu gotycko-renesansowym. Najstarsze wzmianki o nim pochodzą z XII wieku Jest to rzadko spotykany rodzaj budowli, który łączy w sobie zarówno funkcje sakralne jak i obronne. Świadczy o tym fosa znajdująca się z przodu świątyni. Poza tym kościół otoczony jest murem z pięcioma bastionami na narożach oraz otworami strzelniczymi. Kościół ten był wielokrotnie niszczony. Podczas „Potopu Szwedzkiego" został uszkodzony a następnie odbudowany w latach 1662-1665. W czasie I i II Wojny Światowej był całkowicie spalony. Po II Wojnie Światowej [1946-1948] pośpiesznie odbudowany w wyniku czego świątynia zdecydowanie odbiega od pierwotnej formy z XVI wieku. Ciekawostką jest że wzięli tu ślub w 1806 roku rodzice Fryderyka Chopina, a 23 kwietnia 1810 roku chrzczony był tu sam kompozytor [12]. Ciekawym zabytkiem architektonicznym znajdującym się w Tułowicach niedaleko Brochowa jest dwór dla Franciszki Lasockiej wybudowany ok. 1800 roku. Nienaruszony podczas wojny popadł w ruinę podczas reformy rolnej. Został odrestaurowany przez obecnych właścicieli. W 1999 roku otrzymał prestiżowy Medal Europa Nostra oraz nagrodę Ministerstwa Kultury. Jest to piękny zabytek architektury dworskiej i tradycji szlacheckiej, To właśnie na jego przykładzie można poznać kulturę i sztukę dworską, która rozwijała się właśnie w tym regionie. W Janowie stoi Pomnik-Mogiła upamiętniający miejsce przeprawy Armii Poznań oraz Armii Pomorze podczas Bitwy nad Bzurą.

Zagospodarowanie turystyczne badanego regionu – stan aktualny. Ze względu na swoje położenie geograficzne, odcinek Wisły oraz Bzury położony w granicach charakteryzowanego regionu posiada wysoki poziom walorów zarówno o charakterze przyrodniczo-krajobrazowym jak i architektonicznym. To właśnie te walory mogą być przyczyną prężnego i szybkiego rozwoju w tym regionie turystyki kwalifikowanej wodnej. Najciekawszą pod względem atrakcyjności przyrodniczej jest znajdująca się na lewobrzeżu Wisły Puszcza Kampinoska. Obfituje ona atrakcyjną i unikatową florę i faunę. Znajduje się tutaj wiele pomników przyrody i unikatowej fauny nie spotykanej lub spotykanej sporadycznie zarówno w skali krajowej jak i światowej. Jest to istotny czynnik przyciągający wiele turystów, zwłaszcza miłośników przyrody. Wisła na odcinku Zakroczym-Wyszogród posiada wiele łach rzecznych, starorzeczy, częste bystrza oraz wyjątkowo nieuregulowany bieg co czyni go jeszcze atrakcyjniejszym. Poza tym różnice w topografii terenu pomiędzy Wysoczyzną Płońską o urozmaiconym terenie na prawobrzeżu a nizinnym krajobrazem Kotliny Warszawskiej na lewobrzeżu sprawiają że koryto Wisły na tym odcinku posiada wyjątkowy charakter przyrodniczy. Liczne wzniesienia znajdujące się na wysoczyźnie mogą służyć jako punkty widokowe na Wisłę i zarazem na Puszczę Kampinoską. Nie bez znaczenia są tutaj walory ekologiczne. W ostatnich latach zdecydowanie poprawiła się jakość wody. Mimo stosunkowo niewielkiej odległości od dwóch dużych ośrodków przemysłowych tj. Warszawy i Płocka teren ten charakteryzuje się czystym powietrzem, niskim hałasem akustycznym [przemysłowym, transportowym]. Puszcza Kampinoska oraz skarpy i wzniesienia na prawobrzeżu są naturalną barierą chroniącą dolinę Wisły przed jego występowaniem. Kampinoski Park Narodowy jako jeden z nielicznych na świecie graniczy bezpośrednio ze stolicą kraju. Dzięki temu spełnia on zarazem rolę „zielonych płuc Warszawy". Położenie takie zdecydowanie wpływa na poprawę jakości powietrza, Wszystkie te elementy pozytywnie wpływają na walory przyrodnicze tego odcinka Wisły oraz Bzury. Czynnikiem który głównie wpływa na tak specyficzne warunki klimatyczne jest bez wątpienia otulina Kampinoskiego Parku Narodowego. Zachodnią granicę otuliny KPN zamyka Bzura, której nurt jest zdecydowanie bardziej uregulowany niż Wisły. Rzeka ta ma spokojny bieg i jest dobrym ciekiem wodnym przeznaczonym pod spływy kajakowe. Podobnie jak na Wiśle, tak i na Bzurze zdecydowanie w ostatnich latach poprawiła się czystość wody. Wzdłuż cieków wodnych badanego regionu brak jest czynników mogących zakłócać i obniżać ich walorów turystycznych jak np. ruchu kolejowego, samochodowego z wyjątkiem trasy nr 575 przecinającej Brochów. Brak jest również w badanym uciążliwych zakładów przemysłowych. Innym czynnikiem charakteryzującym ten region są ciekawe zabytki architektoniczne zarówno o charakterze militarnym jak i sakralnym. Zabytki te są świadectwem historii danego regionu. Pozwalają one poznać dziedzictwo kulturowe. Na opisywanym trzydziesto-kilometrowym odcinku Wisły i około dwudziesto-kilometrowym nurcie Bzury znajduje się wiele tego typu zabytków które niewątpliwie są istotnym potencjalnym czynnikiem w rozwoju turystycznym. Ich niewielka odległość od brzegów czyni region ten jeszcze bardziej atrakcyjnym, gdyż pozwala na dokładniejsze poznanie i możliwość ich zwiedzania. Większość z nich jest jeszcze w stosunkowo dobrym stanie a niektóre z nich zachowały jeszcze do tej pory swój oryginalny wygląd. Dolina Wisły i Bzury pomimo swoich atutów przyrodniczych, kulturowych oraz lokalizacyjnych posiada skromną i słabo rozwiniętą infrastrukturę turystyczną w tym również turystykę kwalifikowaną wodną. Na odcinku Wisły Zakroczym-Wyszogród jedynie Zakroczym posiada najlepiej rozwiniętą branżę turystyczną. Znajduje się tu najwięcej moteli, punktów gastronomicznych oraz zabytków. Natomiast brak jest tu dogodnego miejsca pod przystań dla cumowania statków pasażerskich. W Czerwińsku n/Wisłą jest słabo rozwinięta branża turystyczna mimo ciekawych walorów, których wykorzystanie zdecydowanie poprawiłyby poziom

rozwoju sektora turystycznego. W przeciwieństwie do Zakroczymia, Czerwińsk n/Wisłą posiada przystań, która była wykorzystywana dawniej w rzecznym przewozie towarowym i pasażerskim. Obecnie miejsce to przeznaczone jest do cumowania dla wszelkich jednostek pływających [statki, barki, jachty motorowe i żaglowe, tratwy i kajaki]. Pomimo tak korzystnego położenia i walorów turystyczno krajobrazowych Czerwińsk n/Wisłą nie może pochwalić się obecnie rozwojem branży turystycznej również rzecznej. Prawie brak jest tu bazy noclegowej, gastronomicznej. W celu poprawienia jakości życia mieszkańców oraz wypromowaniu Czerwińska n/Wisłą powstała „Fundacja Rozwoju Czerwińska n/Wisłą", która jest organizacją pozarządową działającą non-profit. Poprzez pozyskiwanie środków z dotacji min. Unii Europejskiej organizacja zamierza wcielać w życie nowe programy inwestycyjne, które min. przyczyniłyby się do rozwoju ekonomicznego regionu. Za fundusze te można by wspierać oraz tworzyć lokalne inicjatywy min. ekologiczne, kulturalne [festyny, imprezy ...], które również mogłyby przyczynić się do rozwoju w regionie turystyki kwalifikowanej wodnej. W zakres tych inwestycji wchodziłaby rozbudowa infrastruktury turystycznej i gastronomicznej. Należałoby również podjąć stosowne kroki w kierunku poprawienia image miasta [czystość, renowacja i odnowa starych budynków, dbanie o zabytki itp.] Wyszogród posiada podobnie jak Czerwińsk n/Wisłą przystań rzeczną, której przeznaczenie jest podobne jak przystani czerwińskiej. W ramach pozyskanych funduszy z UE wzdłuż brzegu Wisły w Wyszogrodzie powstaje ponad kilometrowa promenada spacerowa i amfiteatr co znacznie podniesie atrakcyjność turystyczną tej miejscowości. Na wysokiej skarpie wiślanej tuż przy rynku planowany jest atrakcyjny punkt widokowy, którego realizację zaplanowano na 2010 rok. Infrastruktura turystyczna Wyszogrodu zdecydowanie stoi na wyższym poziomie od czerwińskiej, za to odbiega od zakroczymskiej. Na Bzurze od Sochaczewa do ujścia Wisły znajdują się dwie przystanie kajakowe. Jedna z nich położona jest niedaleko Plecewic, druga natomiast w okolicach Brochowa. W chwili obecnej na Wiśle i Bzurze w badanym regionie organizowane są spływy kajakowe o różnej długości, stopniu trudności oraz w różnych kategoriach wiekowych. Jest to typowy przykład spływów, które można zakwalifikować do turystyki kwalifikowanej wodnej. Obecnie od mostu zakroczymskiego do wyszogrodzkiego przebiega Wisłą kilka szlaków kajakowych. Należą do nich: 1.Szlak Modliński [Modlin-Czerwińsk n/Wisłą-Suchodole] o długości 47km 2. Szlak Czerwiński [Czerwińsk n/Wisłą-Suchodole] o długości 19km. Wzdłuż Bzury przebiega Szlak Wiślany biegnący Bzurą [1km] i Wisłą [8km] a kończący w swoją trasę w przystani kajakowej Suchodole. 3. Szlak Wyszogrodzki biegnący Bzurą i Wisłą [7km Bzurą i 11km Wisłą]. Spływy te organizowane są przez firmę „Ekoturyzm" S.p. z o.o. Atutem tej firmy jest to że prowadzone przez nią trasy spływów w całości przebiegają przez region w/w gmin. Ważnym miejscem na trasie tych spływów jest Przystań Wodna w Suchodole. Dostosowana jest do potrzeb osób uprawiających turystykę wodną [kajakarstwo, żeglarstwo, motorowodniactwo]. W swojej ofercie zawiera również bazę gastronomiczną, wypożyczanie kajaków oraz mini parking. Również odcinek Bzury na długości około 18 km od Sochaczewa do ujścia spełnia warunki szlaku kajakowego. Jednak na chwilę obecną cała długość tego szlaku nie jest w całości wykorzystana. Inną firmą, która organizuje spływy po Wiśle jest firma „Exciting Poland". Rejs podzielony jest na pięć odcinków, przy czym trzeci tj." Środkowy Dolny" na odcinku Warszawa-Zakroczym-Czerwińsk-Wyszogród-Włocławek-Toruń przebiega przez opisywany przez nas 30 kilometrowy odcinek Wisły. Przeważnie są to wycieczki zorganizowane, których trasę pokonuje się na kilku-osobowych jachtach motorowych. Jednak ten odcinek Wisły spełnia funkcję przelotową. Przy wsparciu Samorządu Województwa Mazowieckiego oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego utworzona została „Fundacja Ja Wisła", która utworzyła produkt turystyczny pod nazwą:" Flis Wisłą przez Mazowsze". Ma ona na celu sprawdzenie właściwości tradycyjnych drewnianych łodzi, które służyły dawniej rolnikom do przewozu zwierząt hodowlanych a zwłaszcza krów. Obejmuje on swoją trasą: Basonię, Kazimierz Dolny, Zakroczym, Czerwińsk n/ Wisłą, Dobrzyń. Spływ ma spokojny przebieg a jego celem jest również zapoznanie się z życiem flisaków. Innym celem jest podejmowanie odpowiednich kroków przez „Fundację Ja Wisła" do ochrony dziedzictwa kulturowego. Spływ taki odbył się pomiędzy w dniach 1-20 maja 2009 roku. Jak widać region ten posiada znaczny potencjał do rozwijania turystyki kwalifikowanej wodnej. Organizowanie tych spływów spełnia funkcję zdrowotną, kulturalną jak i edukacyjną. Taka forma turystyki zdecydowanie przyczynia się do promocji regionu.. Od lokalnych władz zależeć tylko będzie jak ten potencjał zostanie wykorzystany. Żeby potencjał takiego regionu został w pełni wykorzystany należałoby w tym kierunku podjąć działania, które pozwoliłyby na jego realizację. Priorytetowym celem byłoby rozbudowanie infrastruktury turystyczno-gastronomicznej. Istotne znaczenie ma również rozmieszczanie tablic informacyjnych o szlakach kajakowych, punktach gastronomicznych, parkingach oraz ciekawych obiektach architektury. Opisywany obszar pomimo wielu zabytków posiada także znaczną ilość świąt i festynów. Imprezy takie mogłyby przyczynić się do rozwoju turystyki kwalifikowanej wodnej. Odbywają się tutaj święta o charakterze kulturalnym, regionalnym, państwowym oraz kościelnym. W kościele brochowskim odbywają się koncerty poświęcone pamięci Fryderyka Chopina. Również niedaleko Brochowa raz w roku w każdy trzeci weekend września odbywa się rekonstrukcja Bitwy nad Bzurą, która była jedną z największych bitew kampanii wrześniowej II Wojny Światowej. Imprezą organizowaną zarówno w Czerwińsku jak i w Brochowie podczas przesilenia letniego jest „Noc Świętojańska", podczas której oprócz wspólnego ogniska praktykuje się tradycję puszczania wianków. Sięga ona jeszcze korzeniami obrzędów pogańskich i wczesnosłowiańskich. W latach osiemdziesiątych XX wieku w Czerwińsku n/Wisłą księża czerwińscy wprowadzili dnia 14 sierpnia procesję

wigilijną poprzedzającą odpust parafialny. Również świętem regionalnym wprowadzonym przez Gminę Czerwińsk n/Wisłą a odbywającym się w Czerwińsku na przełomie lipca i sierpnia jest „Święto Truskawek". Ponieważ jest to zagłębie obfitujące w owoce miękkie tj. maliny, truskawki impreza ta nawiązuje do zakończenia ich zbiorów. Dnia 15 sierpnia odbywa się „Odpust", który jest zarazem świętem kościelnym jak i państwowym. Zjeżdżają się wówczas ludzie z całej gminy jak i z innych regionów Polski. Impreza organizowana jest z wielkim przepychem i wieloma atrakcjami. Jest to z pewnością element zachęcający turystów do odwiedzania. Innym ciekawym świętem, które warto zobaczyć są „Dożynki Dekanackie", które we wrześniu organizowanych przez Dekanat Wyszogrodzki. Istotną zaletą jest to, ze wszystkie miejscowości w których organizowane są te imprezy położone są prawie nad brzegiem lub w niewielkiej odległości od brzegów Bzury lub Wisły co sprawia że turystykę wodną w tych regionach można by połączyć z uczestnictwem w tych imprezach. Ze zwiększeniem ruchu turystycznego związane jest kilka czynników, które mogą wpłynąć negatywnie na najbliższe środowisko. Podstawowym zadaniem byłaby likwidacja dzikich wysypisk śmieci a zarazem wyznaczania miejsc ich składowania. Również powinny być wydzielone miejsca do cumowania łodzi oraz do biwakowania. Uchroniłoby to zdecydowanie przed niszczeniem znajdującej się tu endemicznej flory i fauny. Istotne znaczenie odgrywa tworzenie własnej regionalnej kultury, sztuki oraz obyczajów, żeby podkreślić jej unikalność dzięki czemu region ten stałby się jeszcze bardziej atrakcyjny dla turystów. Ciekawym sposobem podwyższenia atrakcyjności regionu mogłaby być wcielona w życie partnerska współpraca między gminami w celu podwyższenia usług turystycznych. W omawianym regionie aż cztery gminy posiadają warunki pozwalające w pełnym stopniu rozwinąć taką formę turystyki tj. Brochów, Czerwińsk n/Wisłą, Wyszogród i Zakroczym. Jedynie Gmina Leoncin ze względu na swoje niekorzystne położenie fizycznogeograficzne sąsiadujące z lewobrzeżem Wisły tj. [liczne kępy, tereny piaszczyste, zarośla] sprawiają że brak jest tam dogodnych miejsc do cumowania różnego rodzaju jednostek pływających, które znacznie mogłyby się przyczynić do rozwoju takiej formy turystyki w tym regionie. Wszystkie gminy powinny więc zadbać we wspólnym interesie o dotacje na ochronę zabytków, ochronę środowiska, rozbudowanie bazy turystycznej oraz promocję regionu. Promocja całego regionu znacznie powiększyłaby jego atrakcyjność, co poskutkowałoby rozwojem turystyki min. kwalifikowanej wodnej. Rozpatrywane cieki wodne charakteryzują się różnymi możliwościami wykorzystania form turystyki wodnej. O ile Wisła dostępna jest w badanym regionie dla wszystkich form turystyki wodnej o tyle Bzura ze względu na wąskie koryto i wyjątkowo niski stan poziomu wody posiada ograniczone możliwości w uprawianiu turystyki motorowodnej i żeglarstwa. Dostępne tu formy to spływy kajakowe, pontonowe bądź małymi tratwami. Warunki wodne na Bzurze umożliwiają w ograniczonym zakresie turystykę skuterami wodnymi posiadającymi napęd strugo-wodny oraz łodziami z napędem śmigłowym napowietrznym. Opisywany region może poszczycić się bogatą tradycją związaną z rozwojem branży wodnej. Jej apogeum przypada od XVI do połowy XX wieku. Wówczas to budowano na Wiśle różnego rodzaju statki, które ze względu na swoją formę i kształt posiadały różne zastosowanie. Z obszarem związany jest znany od kilku wieków bat, oraz eksploatowane od XIX wieku żaglowce jak bat, szkuta [krypa] i kajlak [13]. W badanym regionie największą tradycję związaną z żeglugą wiślaną posiada Czerwińsk n/Wisłą. To właśnie tutaj znajdował się warsztat-stoczni szkutniczej rodziny Wojtowiczów w Czerwińsku n/Wisłą-Pradze w którym budowano w/w jednostki. Najbardziej popularnym był rodzaj jednostki zwany batem. Był on przeznaczony głównie do transportu żwiru i piasku na budowy w Warszawie. Najbogatsze pokłady żwiru na Wiśle znajdowały się na odcinku między Zakroczmiem a Dobrzyniem. Wydobywanie go i sprzedaż była jednym z głównych źródeł utrzymania rodzin w badanym regionie. Bat był dużą łodzią o długości około 20 metrów i szerokości ok. 4 metrów. napędzaną dwoma żaglami, posiadał w rufowej części zadaszoną sterówkę wyposażoną w koje do spania i piecyk do gotowania. W miejscowości Czerwińsk n/Wisłą z inicjatywy artysty-rzeźbiaża p. R. Piotrowskiego powstała idea odtworzenia batów na Wiśle [14]. Idea ta skupiła wokół siebie kilku pasjonatów którzy z pomocą szkutników francuskich [rekonstruujących tradycyjne łodzie Sekwany] na podstawie znanych dokumentów spróbują odtworzyć i zbudować kilka batów by wykorzystać je w turystyce i rekreacji wodnej ich właścicieli a nawet w turystyce zorganizowanej. Ta forma turystyki pozwoliłaby na zapoznanie się z życiem ówczesnych żwirników, ich gwarą oraz technikami nawigacji mających wtedy miejsce. Byłoby to wówczas połączenie wysiłku fizycznego z edukacją oraz nabieraniem nowych ale już dawno zaginionych technik żeglowania, zarówno pod prąd rzeki jak i z jej prądem. Innym statkiem rzecznym z którym związany jest odcinek Zakroczym-Wyszogród jest kajlak. Był statkiem rzeczno-kanałowym stosowanym głównie do jednorazowego spływu węgla brunatnego, płodów rolnych itp.. Na odcinku Warszawa-Włocławek ten rodzaj statku był zwany „Barką Wyszogrodzką". Pojawienie się kajlaka na opisywanym odcinku Wisły związane jest z końcem XIX wieku, a technologia jego budowy została przywieziona z Prus Wschodnich. Budowany był głównie w Płocku. Był to statek z dziobem w kształcie klina. Powszechnie odtworzenie takiego przewozu kajlakiem wybudowanym według oryginalnego wzoru pozwoliłyby na zapoznanie się z podstawowymi zasadami obsługi rzecznych statków towarowych kursujących wówczas na tym odcinku Wisły. Byłaby to okazja do nauki jego sterowania i zarazem umiejętność radzenia sobie z utrudnieniami występującymi na rzece podczas kursu. Prowadzenie takiego statku związane musiałoby być ze znajomością rzeki na której odbywałby się rejs. Rejsy takie możnaby organizować w grupach o różnej ilości uczestników. Również statki te możnaby wykorzystać w trakcie imprez stacjonarnych jako atrakcję turystyczną do przewozu turystów. Regionalni

przewodnicy z pewnością mogliby przyczynić się do zapoznania turystów [załogi] z regionalnym środowiskiem przyrodniczym jak i dziedzictwem kulturowym. Ciekawym obiektem pływającym od kilku stuleci po Wiśle był galar. Składał się z kilku połączonych ze sobą jedną po drugiej łodzi. Przeznaczony był do przewozu towarów w dół rzeki nawet do samego Gdańska. Był szeroki, niski oraz zbity z desek i posiadał dużą wyporność. Odtworzenie takiego środka transportu rzecznego z pewnością cieszyłoby się dużym zainteresowaniem turystów wodnych. Żeby zachować jego jak najbardziej oryginalny charakter należałoby odwołać się do źródeł, które z powodu swojej niedalekiej przeszłości są jeszcze dobrze zachowane. Obiektem, który dawniej miał duże znaczenie na Wiśle pomiędzy Zakroczymiem a Wyszogrodem była szkuta [krypa]. W przeciwieństwie do pozostałych wymienionych środków komunikacji rzecznej, postępują obecnie próby jej odtworzenia. Odbywał się na niej przewóz bydła na drugą stronę rzeki na stały ląd jak również na występujące tu liczne kępy. Była ona z reguły płaskodenna, pozbawiona zadaszenia, posiadająca żagiel i zbudowana z drewna. Wymienione tu pojazdy transportu rzecznego w wyniku zmian środowiskowych oraz rozwoju gospodarczego straciły swoje dawne znaczenie, wyniku czego siłą rzeczy skazane były na wymarcie. Zastąpione zostały przez nowocześniejsze, szybsze oraz bardziej funkcjonalne. Ważnym elementem, który pozwala na poznanie historii kraju jak i regionu jest kultywowanie i odtwarzanie jej tradycji. Przykładem tego może być właśnie tworzenie turystyki i rekreacji wodnej na tradycyjnych środkach transportu rzecznego [bat, kajlak, galar, szkuta i tratwa].

Wnioski.

1. W badanym regionie Wisła i Bzura spełniają warunki do uprawiania turystyki rzecznej. Ze względu na warunki wodne Bzura posiada ograniczone możliwości wykorzystania form turystyki wodnej [nie nadaje się do uprawiania turystyki motorowodnej z napędem śrubowym oraz turystyki jachtowo-żaglowej ze względu na szerokość cieku].

2. Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna [noclegowa, gastronomiczna] w zdecydowanym stopniu ogranicza rozwój turystyki w opisywanym regionie.

3. Bogate dziedzictwo kulturowe [zamki, kościoły, obiekty militarne, dworki] jest atutem mogącym stymulować rozwój turystyki wodnej w badanym regionie.

4. Liczne święta, festyny i imprezy kulturalne badanego regionu stanowią atrakcyjny produkt turystyczny dla turystów uprawiających turystyką wodną w tymże regionie.

5. Unikalna fauna, flora oraz liczne pomniki przyrody świadczą o wysokim poziomie czystości środowiska przyrodniczego, które stanowi istotny atrybut prozdrowotnych motywów uprawiania turystyki wodnej w tym regionie.

6. Wydaje się że, odtworzenie w badanym regionie tradycyjnych środków transportu rzecznego [tratwa, kajlak, krypa, galar, bat] stanowić może istotny czynnik rozwoju turystyki i rekreacji wodnej w badanym regionie.

Bibliografia:

1. Herz Lechosław. Kampinoska Guide [Puszcza Kampinoska Przewodnik]. Oficyna Wydawnicza „Rewasz" 2006 str. 20-24.
2. Herz Lechosław. Kampinoska Guide [Puszcza Kampinoska Przewodnik]. Oficyna Wydawnicza „Rewasz" 2006 str. 30-33.
3. Herz Lechosław. Kampinoska Guide [Puszcza Kampinoska Przewodnik]. Oficyna Wydawnicza „Rewasz" 2006 str. 299-300
4. Szczerbatko Kazimierz. Zakroczym Guide [Przewodnik Zakroczymski]. Urząd Gminy Zakroczym 2007 str.125-127.
5. Szczerbatko Kazimierz. Zakroczym Guide [Przewodnik Zakroczymski]. Urząd Gminy Zakroczym 2007 str.16-18.
6. Szczerbatko Kazimierz. Zakroczym Guide [Przewodnik Zakroczymski]. Urząd Gminy Zakroczym 2007 str.114-115.
7. Szczerbatko Kazimierz. Zakroczym Guide [Przewodnik Zakroczymski]. Urząd Gminy Zakroczym 2007 str.104-106.
8. Szczerbatko Kazimierz. Zakroczym Guide [Przewodnik Zakroczymski]. Urząd Gminy Zakroczym 200 str.66-67.
9. Herz Lechosław. Kampinoska Guide [Puszcza Kampinoska Przewodnik]. Oficyna Wydawnicza „Rewasz" 2006 str. 315.
10. Herz Lechosław. Kampinoska Guide [Puszcza Kampinoska Przewodnik]. Oficyna Wydawnicza „Rewasz" 2006 str.313.
11. Herz Lechosław. Kampinoska Guide [Puszcza Kampinoska Przewodnik]. Oficyna Wydawnicza „Rewasz" 2006 str.299-300.
12. Herz Lechosław. Kampinoska Guide [Puszcza Kampinoska Przewodnik]. Oficyna Wydawnicza „Rewasz" 2006 str. 200.
13. Reszka Adam W. Wright saling from Czerwińsk n/Wisła [Żaglowce frachtowe z Czerwińska n/Wisłą]. Czerwińsk n/Wisłą 2003 str.3.
14. Reszka Adam W. Wright saling from Czerwińsk n/Wisła [Żaglowce frachtowe z Czerwińska n/Wisłą]. Czerwińsk n/Wisłą 2003 str.4-6.

Artykul postupil do redakcji 08.11.2011 r.

Копански Кристофор
kanton33@poczta.onet.pl